

A Magyarországról fennmaradt pontifikálék templomszentelési ordói

A Zágrábi pontifikále első lapjain egy utólag beírt „dedikáció-kivonatot” találunk, amelyre a bevezető rubrika szerint az ordó zavarossága miatt volt szükség. A rubrika szerint csak könyörgések következnek, valójában azonban a teljes ordó tételjegyzékét látjuk. Ez a kivonat azonban nem felel meg egy az egyben a főrész templomszentelésében leírtaknak. Az alábbiakban e két változatot, az Esztergomi benedikcionále és a VP ordóját, vagyis a rendelkezésünkre álló magyarországi forrásokat vizsgáljuk.

Az első vízszentelés azonos mindhárom forrásban, amint ezt a „keleti” típus többi forrásánál is tapasztaltuk, a bevezető szakasz többi része viszont nem ilyen egységes. A VP előző napi háromszoros körmenete a kódex egyéni jellegzetességének tűnik. A litánia ismét közös, csak a PZ kivonatából hiányzik, lehetséges, hogy a szkriptor eleinte tényleg csak az elhangzó imádságok közlésére szorítkozott. A BenStrig és a PZ összesen négy könyörgése (*Virtutum caelestium*, *Deus qui ad te*, *Aufer a nobis*, *Fac nos Domine*) a PRG-ből mind ismerős, de az utóbbi kettőt a BenStrig a vízszentelés utánra adja, ezzel sehol máshol nem találkoztunk. Az első kettővel a PZ főrészében jóval később, az ereklyék templomba való átvitelekor találkozunk majd. Mivel a VP szerint a vízszentelés nem a sátonnál, hanem a templomkapuban zajlik, utána értelemszerűen kimarad a templomhoz vezető processzió, amint az OR-típus többi tagjánál is láttuk.

Ben Strig	MR 124 eleje	MR 124 Főszöveg	VP
Tit. Ordo ad dedicandam ecclesiam (98^r) <i>Rb. Primum venit episcopus ... ad tentorium in quo reliquiae ... cum vigiliis fuerit</i>	TEMPLOMSZENTELÉSI SZÖVEGEK (1^v) F. Tibi s-e N. commendamus Tit. Orationes consecrationis ecclesiae quia valde sunt confusae ... (2^r)	Tit. Ordo ad ecclesiam dedicandam (33^r) <i>Rb. Primum veniat episcopus ... ad locum in quo reliquiae ... cum vigiliis</i>	Tit. Ordo ad consecrandam ecclesiam (36^v) <i>Előző este körmenet a templom körül</i>
AZ EREKLYÉK SÁTRÁNÁL (98^r) Or. Virtutum caelestium Lit. <i>Rb. Sequitur exorcismus salis</i>	AZ EREKLYÉK SÁTRÁNÁL (2^r) Or. Virtutum caelestium Or. Ds qui ad te ineffabilis Or. Aufer a nobis Or. Fac nos Dne <i>Rb. Benedictio salis</i>	AZ EREKLYÉK SÁTRÁNÁL (33^r) Lit. <i>Rb. ... ante tentorium</i> Or. Aufer a nobis <i>Rb. Post ingressum</i> Or. Fac nos Dne s-orum tuorum <i>Rb. Hic benedicat aquam</i>	A TEMPLOM KAPUJÁNÁL (39^r) <i>Rb. In die autem... omnia preparata... audita missa in tentoriis. Episcopus induat se, veniat ante maius ostium</i> Lit.
VÍZSZENTELÉS (98^r) Ex. Exorcizo te creatura salis <i>Rb. Benedictio salis</i> Or. Immensam clementiam tuam <i>Rb. Benedictio aquae</i> Ex. Exorcizo te creatura aquae <i>Rb. Benedictio aquae</i> Or. Ds qui ad salutem <i>Rb. Hic mittat sal in aquam</i> F. Fiat commixtio et consecratio salis et aquae <i>Rb. Benedictio salis et aquae</i> Or. Ds invictae virtutis	VÍZSZENTELÉS (2^r) Ex. Exorcizo te Or. Immensam clementiam tuam <i>Rb. Item benedictio aquae</i> Ex. Exorcizo te Or. Ds qui ad salutem Or. Ds invictae virtutis	VÍZSZENTELÉS (33^r) Ex. Exorcizo te creatura salis Or. Immensam clementiam Ex. Exorcizo te creatura aquae Or. Ds qui ad salutem <i>Rb. Hic mittat sal in aquam</i> F. Fiat commixtio salis et aquae Or. Ds invictae virtutis	VÍZSZENTELÉS (39^r) F. Ds in adiutorium Ex. Exorcizo te creatura salis Or. Immensam clementiam Ex. Exorcizo te creatura aquae Or. Ds qui ad salutem <i>Rb. Commisceatur sal in aquam</i> F. Fiat commixtio salis et aquae Or. Ds invictae virtutis
<i>[Pro consecratione altaris primum dicitur] 99v -ez amolyan fejléc félének tűnik, sok oldalon át</i> Or. Aufer a nobis <i>Rb. Item alia in ingressu tentorii...</i> Or. Fac nos Dne s-orum tuorum <i>Rb. Tunc elevent ipsas reliquias</i>		<i>Rb. Tunc elevent ipsas reliquias in feretro</i>	

PROCESSZIÓ A TEMP- LOMHOZ (99^v) <i>Ant. Surgite s-i</i> <i>Rb. Donec perveniant ad ostium...</i>	PROCESSZIÓ A TEMPLOMHOZ (2ⁱ) <i>R. Surgite s-i V. Cum iucunditate</i>	PROCESSZIÓ A TEMP- LOMHOZ (34^v) <i>Ant. Surgite s-i V. Cum iucunditate exhibitis</i> <i>Rb. Donec perveniant ad ostium ecclesiae intus vero sit reclusus diaconus</i>	
--	--	---	--

A templom háromszoros körüljárásának szerkezete, amely a „keleti” típus alapján világosan kirajzolódott, a hazai forrásokban is meglehetősen szilárd. A BenStrig és a PZ itt is a PRG-t követi, a három körmeneti ének a *Tollite portas* antifóna a *Domini est terra* zsoltárral, az *In circuitu tuo* és a *Fundata est* responzóriumok. A BenStrig-ben utólag beírva, a margón megtaláljuk a PR-típusra jellemző énektételeket: *Resp. Fundata est*, *Resp. Benedic Domine* és *Resp. Tu Domine universorum*. Ezt adja a VP is, csak a második és harmadik responzóriumot megcseréli. A három könyörgés minden forrásunkban egyezik, amint a „keleti” típus töbi tagjánál is. Egyedül a PZ kivonatolt változatából hiányzik az első oráció: *Ops spe Ds qui in omni loco*. **Lehet, hogy másolási hibáról van szó, a szkriptor egyszerűen kifejejtette a tételt,**^{kell?} érdekes azonban, hogy néhány külföldi forrásból¹ is hiányzik ugyanez a könyörgés. Említésre méltó még, hogy a kapu kinyitását megelőző *Aperi* felszólítás a VP-ben háromszoros. Ez a Durandus-féle pontifikáléban már így szerepel, más, XV. századnál korábbi forrásban azonban nem találoztunk vele. Elmondhatjuk tehát, hogy a három korábbi magyar ordó ebben a szakaszban is gyakorlatilag egyezik egymással és a többi „keleti” típusú ordóval is. A VP sem mutat egyéni jellegzetességeket, eltérő vonásai a PR-típustól származnak.

¹ Reims X, Krakkó XI, Cambrai XIII.

A TEMPLOM HÁROMSZORI KÖRÜLJÁRÁSA (99^v) <i>Rb. Prius vero... diaconus recludatur... illuminent candelae xii...</i> <i>Ant. Tollite portas Ps. Dni est terra</i> <i>[Rb. Seu? antiphona recantetur]</i> <i>Rb. Et circumeant ecclesiam... aspergat forinsecus</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui in omni loco dominationis</i> <i>Responsorium Fundata Domus Domini super verticem montium...?</i> <i>Rb. Hoc finito... accedat pontifex ad ostium percutiens cum cambuta...superliminare semel</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis</i> <i>Rb. Et recedens... circumeat... spargendo</i> <i>[R.? Benedic Domine domum??]</i> <i>R. In circuitu tuo Dne</i> <i>Rb. Tunc iterum veniens</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui per Filium tuum angulare scilicet lapidem</i> <i>Rb. Post hoc accedens percutiat</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis Dns potens</i> <i>Rb. Deinde circueat iterum</i> <i>[R.? Tu Domine universorum qui nullam habes?]</i> <i>R. Fundata es domus</i> <i>Rb. Et cum venerit</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i>	A TEMPLOM HÁROMSZORI KÖRÜLJÁRÁSA (2ⁱ) <i>Ant. Tollite portas Ps. Dni est terra</i> <i>Rb. Secundo autem circuitu</i> <i>R. In circuitu tuo Dne</i> <i>Or. Ops spe Ds qui per Filium tuum</i> <i>Rb. Item redeundo ante ostium</i> <i>Ant. Tollite portas</i> <i>Rb. Tertio circuitu</i> <i>R. Fundata es domus V.</i>	A TEMPLOM HÁROMSZORI KÖRÜLJÁRÁSA (34^v) <i>Rb. Tunc pontifex ab ostio recedens circueat ipsam ecclesiam cum clero aquam aspergendo</i> <i>Ant. Tollite portas Ps. Dni est terra</i> <i>Rb. Hoc finito accedit pontifex ad ostium</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui in omni loco dominationis</i> <i>Rb. Post haec percutiens cum baculo</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis</i> <i>Rb. Item recedens ab ostio circueat</i> <i>R. In circuitu tuo Dne V. Magnus Dns</i> <i>Rb. Tunc iterum veniens ante ostium</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui per Filium tuum angularem scilicet lapidem</i> <i>Rb. Post hoc accedens percutiat</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis Dns potens</i> <i>Rb. Deinde iterum circueat</i> <i>R. Fundata es domus V.</i>	A TEMPLOM HÁROMSZORI KÖRÜLJÁRÁSA (40^v) <i>Rb. Et Post Haec... Debet Circuire... Et Aspergere. Et Duodecim Lucernae... Ordinatae In Quatuor Parietibus... Per Diaconum... Vel Presbiterum Inclusum In Ecclesia.</i> <i>R. Fundata est V. Venientes</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui in omni loco dominationis</i> <i>Rb. Et dicta... percutiat ter... cum cambuta</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis</i> <i>R. Tu Dne universorum V. Tu Dne cui</i> <i>[Ant? Tollite portas V. Quis est. Dns fortis. Dns virtutum]</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ops spe Ds qui per Filium tuum angularem scilicet lapidem</i> <i>Rb. Post hoc... accedens... percutiat</i> <i>F. Tollite portas V. Quis est, Dns fortis Dns potens</i>
---	---	---	--

Or. Ops misericors Ds qui sacerdotalibus <i>Rb. Et tunc accedens ad ostium percutiat</i> F. Tollite portas V. Quis est, Dns virtutum F. Aperi <i>Rb. Tunc statim ostio aperto intrans</i>	Benedic Or. Ops misericors Ds Ant. Tollite portas <i>Rb. Et cum ingreditur episcopus</i>	Benedic <i>Rb. Et cum venerit ante ostium</i> Or. Ops misericors Ds qui sacerdotalibus <i>Rb. Tunc accedentes ad ostium percutiat</i> Ant. Tollite portas V. Quis est, Dns virtutum <i>Rb. Tunc ingreditur</i>	R. Benedic Dne domum V. Conserva Accl. Flectamus, Levate Or. Ops misericors Ds qui sacerdotalibus <i>Rb. Et tunc accedens ad ostium percutiat superliminare</i> F. Tollite portas V. Quis est, Dns virtutum F. Aperi, aperi, aperi <i>Rb. Tunc statim ostio aperto intret</i>
--	--	--	--

A templomba való belépéskor elhangzó *Pax huic domui* formula a „keleti” és a „francia” típusú forrásokban szinte kivétel nélkül megtalálható. Érdekes módon a BenStrigból és a PZ kivonatából hiányzik. Megjelenik viszont helyette (a PZ fő részében is) az azonos kezdetű antifóna, amely a normann forrásokra jellemző. A VP ugyanitt bizonyos OR-típusú forrásokkal együtt – köztük a PWD – a kibővített szövegű *Pax aeterna ab aeterno Patre* antifónát adja.

Ezután mind a négy magyar ordó szerint a *Veni creator* himnusz következik, amelyet csak néhány külföldi forrásban, többek közt a PWD-ben találunk meg. Az itt következő litánia alapvető része a szertartásnak „keleten” és „nyugaton” is. A PZ mindkét változata szerint még előtte a *Benedic Domine* responzórium hangzik el. Erre sehol máshol nem látunk példát, érdekes módon azonban a „normann” típus egy részénél körülbelül ugyanezen a helyen azonos kezdetű antifónát találunk. A *Magnificare* könyörgés Európa-szerte használatos, a görög és latin ábécé fölírása közben éneklendő *O quam metuendus* pedig a „keleti” forrásokban általános.

BELÉPÉS, INVOKÁCIÓ, GÖRÖG-LATIN ÁBÉCÉ (101 ^r)	BELÉPÉS, INVOKÁCIÓ, GÖRÖG-LATIN ÁBÉCÉ (2 ^r)	BELÉPÉS, INVOKÁCIÓ, GÖRÖG-LATIN ÁBÉCÉ (35 ^v)	BELÉPÉS, INVOKÁCIÓ, GÖRÖG-LATIN ÁBÉCÉ (42 ^v)
Ant. Pax huic domui	Ant. Pax huic domui	F. Pax huic domui Ant. Pax huic domui Rb. Et clerus foris faciat Lit.	F. Pax huic domui 3x Ant. Pax aeterna ab aeterno
Hy. Veni creator Spiritus Rb. Sacerdotibus feretrum tenentibus... pontifex altare et omnia instrumenta sanctificet [pro consecratione altaris] Lit.	Hy. Veni creator Spiritus R. Benedic Dne V. Conserva sine Gloria Lit.	Hy. Veni creator Spiritus R. Benedic Dne V. Conserva sine Gloria Lit. ... ut domum istam ad honorem nominis tui	Hy. Veni creator Spiritus Lit. ... et regem nostrum...et hanc ecclesiam et hoc altare
Accl. Flectamus, Levate Or. Magnificare Dne Rb. Deinde incipiat pontifex de sinistro angulo 𐀀𐀁𐀃𐀅 ... ABCD	Or. Magnificare Dne	Accl. Flectamus, Levate Or. Magnificare Dne Rb. Deinde incipiat pontifex de sinistro angulo 𐀀𐀁𐀃𐀅 ... ABCD	Accl. Flectamus, Levate Or. Magnificare Dne Rb. Deinde incipiat pontifex de sinistro angulo 𐀀𐀁𐀃𐀅 ... ABCD
Ant. O quam metuendus est Ps. Benedictus Dns Ds Isra- el Rb. Cum totis versiculis et cum Gloria Patri semper repetendo antiphonam [pro consecratione altaris]	Ant. O quam metuendus est Ps. Benedictus Dns Ds Isra- el Rb. Per totum cum inscriptione alphabetorum ... Sequitur benedictio salis	Ant. O quam metuendus est Ps. Benedictus Dns Ds Israel cum Gloria Rb. Per totum cum inscriptione alphabetorum ... Deinde benedicens sal et aquam	Ant. O quam metuendus est Ps. Benedictus Dns Ds Is- rael cum Gloria

Ezután következik a Gergely-víz elkészítése. A külföldi forrásokkal való összevetés során már kiderült, hogy ez a szakasz igen variábilis: még az amúgy világosan elkülönülő típusok sem rajzolódnak ki, alkalmilag mégkisebb csoportokat látunk, amelyek azonban még a szakasz végéig sem maradnak együtt. Így nem csoda, hogy a hazai forrásokban is több kis különbség mutatkozik. A só második exorcizmusa (*Exorcizo te... qui per Elisaeum*) például a VP-n kívül csak a „cseh–lengyel” forrásokban és a Sens XII-ben szerepelnek ezen a helyen, illetve néhány „normann” kódexben. Jelentős, hogy a hamu exorcizmusa (*Exorcizo te cinis*) a BenStrig és a VP kivételével egyetlen vizsgált forrásban sem szerepel.

A *Deus qui ad salutem* könyörgés a PRG-típusú ordókban szinte mindben megvan, ezen kívül néhány „nyugati” forrásban is, valamint a PR-típusú VP-ben és Sens XII-ben. Különös, hogy a BenStrig-ből viszont hiányzik. Hasonló a helyzet a *Domine Deus Pater omnipotens statutor* könyörgéssel is, amely szinte minden „keleti” forrásban megtalálható, a PZ-ben azonban nem szerepel.

A hamut megáldó *Omnipotens sempiterne Deus parce metuentibus* könyörgés igen elterjedt a „keleti” és a „normann” forrásokban. Meglepő, hogy a magyar ordók közül csak a VP-ben fordul elő. –ez kéne az összegzésbe?

Miután a püspök a sót és a hamut beleszórta a vízbe, a „keleti” ordók mintegy felében újra exorcizálja a vizet. A magyar források közül ez csak a PZ-ben jelenik meg. Itt következik a *Deus invictae virtutis* könyörgés a „keleti” típus nagyobb részében és a „normann” ordókban. A magyar kódexek közül csak a BenStrigben és a PZ főrészében utólagos bejegyzésként találjuk meg.

Az *Ops sempiternae Deus qui nobis a te conditam* könyörgés néhány „nyugati” ordó kivételével² csak a „csehlengyel” forrásokban, a Sens XII-ben és a VP-ben szerepel.

Ezután a bor megáldása következik, legalábbis bizonyos ordókban. A VP-ben szereplő *Ops aeternae Deus qui nobis* könyörgés a „keleti” ordók közül többen megjelenik, bár igen eltérő szövegváltozatokban. A PZ főrészébe utólagosan beírt *Dne ops Christe qui ex quinque panibus* más „keleti” forrásban nem szerepel, csupán két „normann” ordóban (Messina XIII és Lisieux XIII).

A bor hozzákeverésétől (*Fiat commixtio*) ismét nagyobb az egyezés mértéke a „keleti” források között, így a négy magyar változatban is. A PZ-ben nem szerepelnek az oltár vízzel való megkenésének szavai (*Sanctificetur hoc...*).

Az oltár meghintése után következő *Pateant aures* könyörgés, illetve a falak belülről való meghintéséhez kapcsolódó három oráció (*Sic³ benedictionem, Solus et ineffabilis, Adiutor altissime*) a BenStrig-ben nem szerepel, és egyetlen más „keleti” forrásban sem, csak a PZ-ben és a VP-ben, érdekes módon azonban megtaláljuk őket négy „normann” forrásban (Lanalet XI, Dunstan X, Messina XIII, Lisieux XIII).

A három benti körjárást kísérő énekek a BenStrig-ben és a PZ-ben megfelelnek a PRG-típusban megszokottnak: az elsőnél a BenStrig-ben a *Similabo*, a PZ-ben pedig ismét az *Asperges* antifóna szerepel. A többi PRG-típusú forrásban vagy egyik vagy másik, de leggyakrabban mindkettő megvan. A másik két körjárásra a *Tu Domine* és a *Haec est domus* következik. A VP az első és harmadik körjáráshoz a PR-típusnak megfelelően a *Haec est domus* illetve a *Qui habitat* antifónát adja, a másodiknál azonban a PRG-típushoz csatlakozva (a Sens XII-vel együtt) itt is a *Tu Domine* szerepel.

A PZ főrészében, a padló meghintése után található *Deus qui Iacob* könyörgés a másik három ordóban nem szerepel, sőt a többi „keletiben” sem. A párhuzamot ismét a „normann” könyvekben találjuk meg, ahol azonban a templom falait kívülről is meghintik, ehhez tartozik a könyörgés, és csak utána következik a padló kereszt alakban való meghintése.

² Cahors IX, Narbonne 1000 és Lisieux XIII.

³ A normann forrásokban sic helyett hic áll.

SZENT GERGELY-VÍZ SZENTELÉSE ÉS HINTÉSE (101^v) <i>Rb. Deinde... dicat ter Deus in adiutorium cum Gloria Patri absque Alleluia</i> <i>Rb. Deinde benedicat sale et aquam</i> Ex. Exorcizo te creatura salis <i>Rb. Benedictio salis</i> Or. Dne Ds Pater ops benedic hanc creaturam <i>Rb. Exorcismus aquae</i> Ex. Exorcizo te creatura aquae <i>Rb. Benedictio aquae</i> Or. Dne Ds Pater ops statutor <i>Rb. Benedictio cineris</i> Ex. Exorcizo te cinis <i>Rb. Tunc misceatur sal et cinis faciat inde</i> F. Haec commixtio Or. Ds invictae virtutis <i>Rb. Deinde ponit vinum in ipsam aquam</i> F. Fiat commixtio Or. Dm opm fratres carissimi in cuius domo <i>Rb. Benedictio aquae cum vino</i> Or. Ops Ds creator et conservator <i>Rb. Tunc ingrediens... de ipsa aqua s-a faciat crucem</i> [<i>Rb. Pro consecratione altaris</i>] F. Sanctificetur hoc altare F. Pax tecum. Et cum spiritu tuo <i>Rb. Deinde in dextera... per quattuor cornua altaris. Et cum osopo aspergat ipsum altare septem vicibus</i> Ant. Asperges me Ps. Miserere	SZENT GERGELY-VÍZ SZENTELÉSE ÉS HINTÉSE (2ⁱ) Ex. Exorcizo te creatura salis Or. Dne Ds Pater ops <i>Rb. Item benedictio aquae</i> Ex. Exorcizo te creatura aquae Or. Ds qui ad salutem humani F. Haec commixtio Ex. Exorcizo te creatura aquae F. Fiat commixtio Or. Dm opm Or. Ops Ds Ant. Asperges me Ps. Miserere mei Or. Pateant aures misericordiae	SZENT GERGELY-VÍZ SZENTELÉSE ÉS HINTÉSE (37^v) Ex. Exorcizo te creatura salis Or. Dne Ds Pater ops benedic hanc creaturam <i>Rb. Exorcismus aquae</i> Ex. Exorcizo te creatura aquae [<i>Rb. Hic statim sequitur benedictio cineris</i>] Or. Ds qui ad salutem humani] <i>Rb. Tunc misceatur sal et cinis cum aqua</i> F. Haec commixtio Ex. Exorcizo te creatura aquae [Or. Ds invictae virtutis] <i>Rb. Sequitur benedictio vini</i> Or. Dne ops Christe qui ex quinque panibus] <i>Rb. Deinde ponat in ipsam aquam vinum</i> F. Fiat commixtio [Or. Ds invictae virtutis auctor] Or. Dm opm fratres carissimi in cuius domo <i>Rb. Benedictio aquae cum vino mixtae</i> Or. Ops Ds creator et conservator <i>Rb. Tunc ingrediens episcopus ad altare primo cum pollice de ipsa aqua faciat crucem</i> Ant. Asperges me Ps. Miserere mei	SZENT GERGELY-VÍZ SZENTELÉSE ÉS HINTÉSE (44^v) <i>Rb. Demum veniens ante altare... dicens ter</i> F. Ds in adiutorium cum Gloria et sicut... sine Alleluia Ex. Exorcizo te creatura salis... qui apostolis Ex. Exorcizo te creatura salis...qui te per Elisaeum Or. Virtutis tuae invictam Ex. Exorcizo te creatura aquae Or. Ds qui ad salutem Or. Dne Ds Pater ops Ex. Exorcizo te cinis Or. Ops sempiternae Ds parce metuentibus F. Haec commixtio salis et Or. Ops aeternae Ds qui nobis a te conditam Or. Dne Iesu Christe qui es vitis vera <i>Rb. Demum ponat vinum in ipsam aquam</i> F. Fiat commixtio Or. Dm Patrem opm fratres carissimi in cuius domo <i>Rb. Benedictio aquae cum vino</i> Or. Ops Ds creator et conservator [ant. Introibo ad altare] <i>Rb. Tunc ingrediens... de ipsa aqua s-a faciat crucem</i> F. Sanctificetur hoc altare F. Pax tecum. Et cum spiritu tuo <i>Rb. Et post... aspergat ipsum altare septem vicibus</i> Ant. Asperges me Ps. Miserere cum Gloria Or. Pateant aures misericordiae
--	--	---	--

<i>Rb. Deinde circueat ipsam [intra] ecclesiam tribus vicibus... conspergendo parietes</i> <i>Rb. Et primo circuitu</i> <i>Ant. Similabo cum viro Ps. Exsurgat Deus</i> <i>Rb. Secundo autem circuitu</i> <i>Ant. Tu Dne Ps. Conserva me</i> <i>Rb. Tertio vero circuitu</i> <i>Ant. Haec est domus Dni Ps. Qui habitat</i> <i>Rb. Deinde aspergat per medium ecclesiae in longum et latum</i> <i>Ant. Domus mea Ps. Narrabo nomen cum Gloria</i> <i>Rb. Qua finita in medio ecclesiae</i>	<i>Rb. Post hanc dicunt secundo</i> <i>Ant. Asperges me Ps. Miserere</i> <i>Ant. Tu Dne Ps. Exsurgat Ds</i> <i>Ant. Haec est domus Dni Ps. Qui habitat</i> <i>Ant. Domus mea Ps. Narrabo nomen cum Gloria</i>	<i>Or. Pateant aures misericordiae</i> <i>Rb. Deinde circueat basilicam tribus vicibus aqua s-a conspergendo parietes</i> <i>Ant. Asperges me Ps. Miserere</i> <i>Or. Sic benedictionem tuam</i> <i>Ant. Tu Dne Ps. Exsurgat Ds</i> <i>Or. Solus ineffabilis</i> <i>Ant. Haec est domus Dni Ps. Qui habitat</i> <i>Or. Adiutor altissime Ds</i> <i>Rb. Deinde aspergat per medium ecclesiae in longum et latum</i> <i>Ant. Domus mea Ps. Narrabo nomen cum Gloria</i> <i>Or. Ds qui Iacob famulo tuo praelecto</i> <i>Rb. Qua finita in medio ecclesiae</i>	<i>Rb. Et dicta oratione... circuiat deintus tribus vicibus... aspergendo per parietes</i> <i>Rb. Et in primo circuitu</i> <i>Ant. Haec est domus Dni Ps. Laetatus sum</i> <i>Or. Sic benedictionem tuam</i> <i>Ant. Tu Dne Ps. Exsurgat Ds</i> <i>Or. Solus ineffabilis</i> <i>Ant. Qui habitat Ps. Qui habitat</i> <i>Or. Adiutor altissimi Ds</i> <i>Rb. Demum aspergat... in longum et latum per medium ecclesiae... ab altari usque ad fores</i> <i>Ant. Domus mea Ps. Narrabo nomen cum Gloria</i>
---	---	--	---

Az itt következő fölszentelő imádságok, amelyeket a püspök a templom közepén mond el, azonosak a „keleti” típusnál, sőt gyakorlatilag a „nyugatinál” is.

FÖLSZENTELŐ IMÁDSÁGOK (103 ^v)	FÖLSZENTELŐ IMÁDSÁGOK (2 ^v)	FÖLSZENTELŐ IMÁDSÁGOK (39 ^v)	FÖLSZENTELŐ IMÁDSÁGOK (52 ^v)
<i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds qui loca nomini tuo dicata</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds sanctificationum</i>	<i>Or. Ds qui loca nomini</i> <i>Or. Ds sanctificationum</i>	<i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds qui loca nomini tuo dicata</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds sanctificationum</i> <i>Rb. Hic signet episcopus versus orientem meridiem et aquilonem</i>	<i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds qui loca nomini tuo dicata</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds sanctificationum</i>
<i>VD Adesto precibus nostris</i>	<i>VD Adesto precibus nostris</i>	<i>VD Adesto precibus nostris</i>	<i>VD Adesto precibus nostris</i> <i>Rb. Hac completa oratione... fundat ad basim</i>

Ahogy a püspök az oltárhoz lép, az *Introibo* antifónát éneklik a *Iudica* zsoltárral, minden forrás szerint. Ott maltert kever, majd a maradék vizet az oltárhoz önti – ez a VP-ből kimarad. A *Singulare illud* könyörgést itt csak a három „cseh-lengyel” forrásban, a VP-ben és a Sens XII-ben találjuk meg, ill. néhány „nyugati” kódexben.

Ezek után következik a PR-típus szerint a körmenet az ereklyékkel, majd a behozataluk és beépítésük az oltárba. Ezzel a szakasszal később foglalkozunk. A PRG-típus, amelybe a VP kivételével a magyar ordók is tartoznak, az oltár megtömjénezésével és olajjal való megkenésével folytatódik, ugyanez a PR-típusnál az ereklyék beépítését követi, a megfelelő sorozatokat párhuzamosan vizsgáljuk. A tömjénezéshez mindenhol a *Dirigatur* antifóna tartozik, egyedül két római forrás (PR XII és PRC) adja alternatívaként a VP-ben is szereplő *Ascendit fumus*. A megkenés szavai a PRG-típusban, így a BenStrig-ben is jellemzően a *Sanctificetur hoc altare*, a PR-típusban pedig – tehát a VP-ben is – a *Consecrare et sanctificare...*, a PZ-ben pedig egyik sincs. A BenStrig-ben és a PZ-ben három

antifónát látunk a három olajkenetre (*Erexit Iacob, Mane surgens, Aedificavit Moyses*), a VP-ben itt csak az első két-rőt (a harmadik később, az oltár megtömjénekezésekor hangzik el). A különbség oka ismét a PRG- és PR-típus közti eltérés, – az utóbbiban ugyanis csak két olajkenet van – amint ezt követően a krizmával való megkenéshez is különböző antifóna társul: *Unxit te*, ill. *Ecce odor*.

TÖMJÉNEZÉS ÉS OLAJKENET AZ OLTÁRON (105^r) Ant. Introibo ad altare Ps. Iudica me Rb. <i>Tunc faciat maltam de calce ... extergatur altare ... deferat incensum super altare</i> Ant⁴. Dirigatur Dne Rb. <i>Tunc de oleo sanctificato faciat pontifex crucem in medio altaris</i> F. S-ificetur hoc altare F. Pax tecum. Et cum. Ant. Erexit Iacob Ps. Quam dilecta Ant. Mane surgens Iacob Ps. Fundamenta Rb. <i>Item unguat... alio sacerdote incensum ferente. Post expletum... mittat iterum</i> Ant. Aedificavit moyses Ps. Dne refugium Rb. <i>Hoc facto sumat chrisma</i> Ant. Unxit te Dns Ps. Eructavit Rb. <i>Interea alius sacerdos faciat incensum.... Deinde vadat pontifex in circuitu ecclesiae et faciat crucem cum pollice de ipso chrismate in xii loci</i>	TÖMJÉNEZÉS ÉS OLAJKENET AZ OLTÁRON (2^r) Ant. Introibo ad altare Ps. Iudica me Ant. Dirigatur Dne Ant. Erexit Iacob Ps. Fundamenta Ant. Mane surgens Iacob Ps. Quam dilecta Ant. Aedificavit Moyses Ps. Dne refugium Ant. Unxit te Dns Ps. Eructavit	TÖMJÉNEZÉS ÉS OLAJKENET AZ OLTÁRON (41^r) Ant. Introibo ad altare Ps. Iudica me Rb. <i>Tunc faciat maltam de calce ... extergatur altare ... offerat incensum super altare</i> Ant. Dirigatur Dne Rb. <i>Tunc de oleo sanctificato faciat pontifex crucem in medio altaris</i> Ant. Erexit Iacob [Ps. Fundamenta] [Quam dilecta] [Or. Dm universitatis] Ant. Mane surgens Iacob [Ps. Quam dilecta] [Ds noster refugium] [Or. Ds qui ad sacrificandum] Ant. Aedificavit Moyses Ps. Dne refugium [Fundamenta] [Or. Ds ops ut singulare illud] Ant. Unxit te Dns Ps. Eructavit [Or. Ds qui de vivis] Rb. <i>Deinde in circuitu ecclesiae vadat pontifex faciat crucem cum pollice suo cum ipso chrismate</i>	TÖMJÉNEZÉS ÉS OLAJKENET AZ OLTÁRON (53^r) Ant. Introibo ad altare Ps. Iudica me Accl. Flectamus, Levate Or. Singulare illud propitiatorium VONULÁS A SÁTORHOZ* ld. alább Ant. Dirigatur Dne (60^r) Ant. Ascendit fumus Rb. <i>Post haec de oleo sanctificato faciat crucem in medio altaris...et per quattuor angulos</i> F. Consecrare et s-ificare F. Pax tecum. Et cum. Ant. Erexit Iacob Ps. Quam dilecta Rb. <i>Et iterum...</i> F. Consecrare et s-ificare F. Pax tecum. Et cum Ant. Mane surgens Iacob Ps. Ds noster refugium Rb. <i>Item tertia vice accipiat chrisma</i> F. Consecrare et s-ificare F. Pax tecum. Et cum Ant. Ecce odor Ps. Fundamenta
--	---	---	--

⁴ Versiculusnak írja, de a kotta szerint antifóna.

Ezután a falak krizmával való megkenése következik. Ehhez a PRG-típus jellemzően a *Sanctificavit Dominus* és a *Lapides pretiosi* antifónákat adja, míg a PR-típusban a *Haec est domus Domini* szerepel. A BenStrig ennek megfelelően az előbbi kettőt közli, a PZ azonban kissé eltér a „normától”, és a *Sanctificavit* után két másik antifónát ad (*Haec est domus, Domus mea*), a *Lapides* pedig csak a főrészben, lapszálon bejegyezve szerepel. A VP ugyan a PR-típusnak megfelelően a *Haec est domus*-t adja, de ez a mozzanat, a falak megkenése – egészen egyedi módon – átkerül az oltárszentelési imádságok utánra.

Ezután a püspök megtömjénezi az oltárt, a PRG-típusnál ezt az *Ecce odor* antifóna kíséri, a PR-típus pedig, így a VP is az *Aedificavit Moyses*-t adja.

A *Deus qui ex omni coaptatione* könyörgés jellemzően az ereklyéknek az oltárba való beépítése után hangzik el, de előfordul a szentelést követő mise könyörgései között is. A VP-ben egyedülként az ereklyék beépítésén kívül itt, a tömjénezés után is megtaláljuk.

A PR-típusnál (és a „cseh–lengyel” csoportnál) ezek után tömjént égetnek az oltáron. Ehhez különféle énektételek kapcsolódnak, a VP a PRC-vel egyezően a *Dirigatur* graduálét⁵ adja. Ezt követi a *Domine sancte Pater... clemens et propitius* könyörgés, amely a „keleti” források nagyobb része szerint az oltárt fölszentelő prex után következik majd.

A FALAK MEGKENÉSE KRIZMÁVAL (105^v) F. Sanctificetur hoc templum Ant. Sanctificavit Dns Ant. Lapides pretiosi Ps. Lauda Ierusalem Rb. Tunc iterum redeat... offerat incensum Ant. Ecce odor filii mei	A FALAK MEGKENÉSE KRIZMÁVAL (2^v) F. Sanctificetur hoc templum Ant. Sanctificavit Dns Ps. Laetatus sum Ant. Haec est domus Dni Ps. Nisi Dns Ant. Domus mea Ps. Lauda Ierusalem [Ant. Ecce odor]	A FALAK MEGKENÉSE KRIZMÁVAL (41^v) F. Sanctificetur hoc templum Ant. Sanctificavit Dns Ps. Laetatus sum Ant. Haec est domus Dni Ps. Nisi Dns Ant. Domus mea Ps. Lauda Ierusalem [Ant. Lapides pretiosi Ps. Lauda Ierusalem Or. Ops spe Ds effunde] Rb. Tunc rediens ad altare offerat ibidem incensum Ant. Ecce odor filii mei	Rb. Postea vero... turificet altare tribus vicibus Ant. Aedificavit Moyses 3x Or. Ds qui ex omni coaptatione TÖMJÉN ÉGETÉSE AZ OLTÁRON (62r) Gr. Dirigatur oratio mea Or. Dne s-e Pater ops aeterne De clemens et propitius
--	---	---	--

Az oltár fölszentelése igen egységes képet mutat a magyar forrásokat tekintve is. A két bevezető könyörgés (*Dei Patris omnipotentis misericordiam* és *Deus omnipotens in cuius honore*), és a mozzanatot lezáró *Confirma hoc* antifóna mind a négy ordóban megvan, a konszekrációs prex (*VD Ut propensiori cura*) és a *Maiestatem tuam* könyörgés a PZ főrészéből érdekes módon itt hiányzik; az előbbi majd később, az ereklyék behozatala előtt kerül sorra. Amint

⁵ A PRC-ben rezponzóriumként van megjelölve.

fent említettük, a legtöbb „keleti” típusú ordóban itt hangzik el a *Domine sancte Pater... clemens et propitius* könyörgés, amely azonban a PZ-ből szintén teljesen kimarad.⁶

Az ezek után, a tabula megkenése közben elhangzó exhortáció, a *Lapidem hunc*, a PRG-típus sajátja, érthető tehát, hogy a VP-ből hiányzik. Helyette itt következik a falak megkenése.

Tit. [Benedictio altaris] (105^v) FÖLSZENDELŐ IMÁDSÁGOK (105 ^v) <i>Or. Dei Patris optis</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Rb. Consecratio altaris</i> <i>Or. Ds ops in cuius honore altare hoc</i> <i>VD Ut propensiori cura</i> <i>Or. Dne s-e Pater ops aeternae Ds clemens et propitius</i> <i>Or. Maiestatem tuam Dne</i> <i>Ant. Confirma hoc Ds</i> <i>Rb. Deinde ungat tabulam [Rb. Benedictio tabulae. In primis confirmet... F. In nomine Patris]</i> <i>Exh. Lapidem hunc</i>	Tit. [Benedictio altaris] (2^v) FÖLSZENDELŐ IMÁDSÁGOK (2 ^v) <i>Or. Dei Patris optis</i> <i>Or. Qs ops Ds</i> <i>VD Ut propensiori cura</i> <i>Or. Maiestatem tuam</i> <i>Ant. Confirma hoc Ds Ps. Exsurgat Ds</i> <i>Exh. Lapidem hunc</i>	Tit. Sequitur benedictio altaris (41^v) FÖLSZENDELŐ IMÁDSÁGOK (1) (41 ^v) <i>Or. Dei Patris optis</i> <i>Rb. Deinde sequitur altaris consecratio</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Qs ops Dsin cuius honore altare hoc</i> <i>Ant. Confirma hoc Ds cum Gloria</i> <i>[Exh. Lapidem hunc fratres dilectissimi]</i> <i>Rb. Postea tenentes subdiaconi vel acolythi tabulas lintemina vel omnia</i>	Tit. [Benedictio altaris] (105^v) FÖLSZENDELŐ IMÁDSÁGOK (62 ^v) <i>Or. Dei optis Patris</i> <i>Accl. Flectamus, Levate</i> <i>Or. Ds ops in cuius honore hoc altare</i> <i>VD Et ut propensiori cura</i> <i>Or. Maiestatem tuam Dne</i> <i>Rb. Post haec... confirmet ipsum altare</i> <i>Ant. Confirma hoc Ds</i> A FALAK MEGKENÉSE KRIZMÁVAL (64e) <i>Rb. Et hac cantata... circuiat... faciet duodecim cruces</i> <i>Ant. Haec est domus Dni Ps. Lauda Ierusalem</i>
--	---	---	---

Ezután az oltárfölszerelések megáldása következik, amely képlékenyebb szakasz, a különféle tételek eltérő sorrendben fordulnak elő az egyes forrásokban. A BenStrig szerint elhangzó öt imádság a PRG-típusnak felel meg, bár egyetlen forrással sem egyezik meg teljesen (a többiben általában további könyörgések is találhatóak). A PZ kivonatolt változata ebből az ötből csak hármat közöl, megjelenik viszont benne a *Domine... clemens et propitius* könyörgés, amely már több ízben előkerült, ezen a helyen azonban egyáltalán nem jellemző. A főrész ordója sajátos rendet ad: az említett öt imádság az eddigiektől eltérő sorrendben jelenik meg (közülük egy marginális bejegyzésként), valamint ebben is szerepel a *Domine... clemens et propitius* könyörgés és az ***Omnipotens et misericors Deus qui ab initio*** nagyon hasonlít a *Dne Ds ops sicut...-ra*. Érdekes módon éppen ezt a sajátosnak tűnő sorozatot megtaláljuk egy

⁶ Rajta kívül még két PRG-típusú forrás hagyja ki: a Reims X és a Krakó XI.

másik OR-típusú forrásban, a Cambrai XIII-ban. Ez a szakasz amúgy a PR-típusban nem szerepel, így a VP-ben sem.⁷

AZ OLTÁRFÖLSZERELÉSEK MEGÁLDÁSA (107^v) <i>Rb. Benedictio tabulae</i> Or. Supplices tibi VD Qui post offendicula Or. Ds ops universarum <i>Rb. Benedictio lintheaminum</i> Or. Dne Ds ops qui ab initio <i>Rb. Benedictio lintheaminum et aliorum</i> Or. Exaudi Dne preces nostras et haec lintheamina	AZ OLTÁRFÖLSZERELÉSEK MEGÁLDÁSA (2^v) Or. Supplices tibi VD Qui post offendicula Or. Dne s-e Pater Or. Ds ops universarum	AZ OLTÁRFÖLSZERELÉSEK MEGÁLDÁSA (42^r) Or. Supplices tibi Or. Dne Ds ops sicut ab initio Or. Ds ops universarum [Or. Exaudi Dne preces nostras et haec lintheamina] Or. Dne s-e Pater ops aeterne Ds clemens et propitius [Or. Ops et misericors Ds qui ab initio utilia] VD Qui post offendicula <i>Rb. Benedictio ad omnia in usu basilicae</i>	
--	--	---	--

A különféle liturgikus ruhák, edények és egyéb tárgyak megszentelése a forrásokban más és más helyen jelenik meg, sokszor a templomszentelési ordón kívüli fejezetben kap helyet – mint a VP-ben is –, ezért ezeknek a szakaszoknak a vizsgálatától most eltekintünk.

⁷ Kivéve az említett Cambrai XIII-ban, és a Vic XI-ben.

TEMPLOMI SZEREK ÉS PARAMENTUMOK MEGÁLDÁSA (1) (109 ^r)		TEMPLOMI SZEREK ÉS PARAMENTUMOK MEGÁLDÁSA (1) (43 ^r)	
		OLTÁRSZENTELÉS (ALTARE PORTATILE) TEMPLOMSZENTELÉSE N KÍVÜL (44^r) Or. Maiestatem tuam humiliter imploramus [Or. Lapidem hunc] <i>Rb. Benedictio lapidis itinerarii</i> Pf. Dm Patrem optem <i>Rb. Consecratio lapidis</i> Or. Exaudi nos Ds noster <i>Rb. Tunc accipiens ponat tabulam aspergat eam</i> F. In nomine Patris et Filii, Pax tecum <i>Rb. Tunc ponat chrisma in confessionem</i> F. Consecratur hoc sepulcrum <i>Rb. Et ponat reliquias in medio</i> Ant. Sub altare Dei <i>Rb. Deinde liniat capsellam oleo deinde liniat chrismate</i> F. Consecrare et sanctificare <i>Rb. Et tunc accendat quinque grana incensi</i> Ant. Dirigatur Dne Or. Ds qui ex omni coaptatione Exh. Lapidem hunc fratres carissimi Or. Supplices tibi Dne VD Qui post offendicula Or. Qs ops Ds <i>Rb. Benedictio tabulae</i> Pf. Dm optem fratres dilectissimi <i>Rb. Deinde vadunt ad eum locum in quo reliquiae praeterita nocte cum vigiliis fuerunt</i>	

A PZ főrészében itt következő két könyörgés a kivonatolt ordóban (és az első a BenStrig-ben is) a szertartás leg-
elején szerepel. A VP-ben a processzió a sátorhoz, majd az ereklyék behozatala is egészen egyéni tételrendet ad, és
az oltárszentelés előtt zajlik, csak a mozzanatok párhuzamossága miatt említjük itt.

		PROCESSZIÓ AZ EREKLYÉK SÁTRÁHOZ (45^r) Or. <i>Virtutum caelestium</i> Or. <i>Ds qui ad [te] ineffabilis observantiam</i>	*PROCESSZIÓ AZ EREKLYÉK SÁTRÁHOZ (54^r) <i>Rb. His autem peractis...vadat sollemniter ad tentorium</i> Or. <i>Pateant aures</i> Or. <i>Fac nos quaesumus Dne</i> <i>Rb. Tunc interim... sacerdotes recipiant feretrum...</i> Ant. <i>O quam gloriosum est</i> Ps. <i>Venite exsultemus</i>
		FÖLSZENTELŐ IMÁDSÁGOK (2) (45^r) VD <i>Ut propensiori cura</i>	

A *Habitator sanctarum* könyörgés a PRG-típus jellegzetes tétele: általában az oltárfölszerelések megáldásakor hangzik el, de előfordul az oltárt fölszentelő imák után is. Az ereklyék átviteléhez egyedül a PZ kapcsolja, a BenStrig-ben pedig egyáltalán nem szerepel ez az oráció. **Hamuszentelés**-mit csinál az itt, nem is a Gergely-víznél?

	EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (1) (2^v) <i>Rb. Post haec in medio ecclesiae</i> Or. <i>Habitator s-arum mentium</i> <i>Rb. In foribus ecclesiae</i>	EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (1) (45^v) Or. <i>Habitator s-arum mentium</i> [Or. <i>Ds qui super mysticam</i>] <i>Rb. Consecratio cineris in dedicatione ecclesiae quae est supra</i> HAMUSZENTELES (46^r)⁸ Ex. <i>Exorcizo te cinis</i> Or. <i>Ops spe Ds parce metuentibus supplicibus propitiare</i> <i>Rb. Orationes istae speciales in capite Quadragesimae</i> Ant. <i>Immutemur</i> Or. <i>Ds qui non mortem</i> Ant. <i>Iuxta vestibulum</i> F. <i>Memento homo quia pulvis es et cinis</i> Or. <i>Ds qui humiliatione</i> [<i>Rb. Benedictio vini</i> Or. <i>Dne ops Christe qui ex quinque panibus</i>] <i>Rb. Ad ostium ecclesiae ubi litaniae</i>	EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (1) (54^v) <i>Rb. Post haec autem procedant e tentorio... cum reliquis duobus sacerdotibus deferentibus... circuiant ter ecclesiam</i> Ant. <i>Surgite s-i de mansionibus</i> Ant. <i>Cum iucunditate</i> Ant. <i>Oremus dilectissimi</i> Ant. <i>De Ierusalem</i> Ant. <i>Surgite s-i de mansionibus</i> Ant. <i>Cum iucunditate</i> Ant. <i>Ops Ds supplices te rogamus</i> Ant. <i>Ops Ds maestorum consolatio</i> Ant. <i>Salvator mundi</i> Ant. <i>Iniquitates nostras</i> Ant. <i>Cum veneris ante conspectum</i>
--	--	--	---

Mint már említettük, az ereklyék átvitele és oltárba helyezése a PR-típusban korábban, az oltár megkenése előtt történik, ez a legszembevetőbb különbség a PRG-típushoz képest. Az összehasonlítás kedvéért azonban ismét ide-illesztjük a VP megfelelő szakaszát.

A *Ds qui sacrandorum* könyörgés a PRG-típusba tartozó összes ordóban szerepel, ugyanezen a helyen, kivéve a BenStrig-et. A PR-típusban nem jellemző, csak egy-két forrásban szerepel, a mise kollektája vagy szekrétája gyanánt. Az ereklyék elhozatalát, majd a velük való körmenetet és bizonyos forrásokban megtaláljuk, másokban nem, a hozzá kapcsolódó tételek igen eltérőek.

A körmenet végeztével a templom kapujában a püspök beszédet intéz a néphez, ez már gyakorlatilag minden „keleti” forrásban megtalálható. Mielőtt belépnének a templomba, a *Domum tuam* könyörgést mondja, majd az *Ingedimini* antifóna éneklése közben bemennek. (A PRG-típus nagy részében belépés előtt a püspök krizmával megkeni a küszöböt, de a magyar forrásokban ez a mozzanat nincs meg.) Itt további antifónák következhetnek a PRG-típus szerint: *Sancti Dei* és *Benedicta gloria Domini*. A BenStrig ezek közül egyiket sem közli.

Az ereklyék oltárba helyezésekor az *Exsultabunt sancti* antifóna és a *Deus qui in omni loco* könyörgés hangzik el, utóbbi a VP-ből hiányzik. A PRG-típus szerint ezek után, néhány PR-típusú forrás szerint pedig még előtte a püspök megkeni a konfesszió négy sarkát krizmával. Miközben lezárja az ereklyéket, és a legtöbb ordó – de a ma-

⁸ A kódex a Szent Gergely-víz szenteléséhez kapcsolódóan közli itt. Ezeket a szövegeket a lap végéig ugyanaz a kéz írta, mint a kódex első lapját és a végét.

gyarok közül csak a BenStrig – szerint melléjük helyez három szem tömjént és/vagy három darabot az Oltári szentségből, a *Sub altare Domini* antifónát éneklik, a PRG-típus és a PRG-típus egy része szerint az *Exsultabunt sancti* zsoltárral, másik részében – köztük a VP-ben is – pedig az *Exsultate Deo*-val⁹. Ezt követi a PRG-típusnál a *Deus qui altaria nomini* könyörgés, amely azonban a PZ-ből hiányzik, amint utána a tabula krizmával való megkenése is. A *Deus qui ex omni coaptatione* oráció és a mésszel való megkenés azonban megvan mindkét csoportnál, sőt a PRG-típusban ezzel zárul az ereklyékhez kapcsolódó szakasz, és itt következik az oltár megtömjénezése, majd az olajjal való megkenése. A BenStrig és a PZ kivonatolt ordójában ezután az *Isti sunt sancti* responzórium következik, amelyet egyetlen más forrásban sem találtunk meg ezen a helyen. A PRG-típus a tabula, majd az oltár négy sarkának krizmával való megkenésével folytatja, s a szakasz a *Corpora sanctorum* antifónával zárul.

⁹ A PRC egy harmadik változatot ad: *Exsultate iusti in Domino*.

EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (112^r) <i>Rb. His g...tra habeat pontifex verbum ad plebem...</i> <i>Or. Domum tuam qs Dne</i> <i>Rb. Tunc accipiant ... et ingrediendo</i> <i>Ant. Ingredimini</i> <i>[Rb. Consecratio altaris]</i> <i>Rb. Et cum intraverit ... recondat reliquias</i> <i>Ant. Exsultabunt s-i in gloria</i> <i>Ps. Cantate Dno</i> <i>Rb. Et antequam recludantur</i> <i>Or. Ds qui in omni loco dominationis</i> <i>Rb. Hac expleta ponat chrisma in confossionem</i> <i>F. In nomine Patris, Pax tecum</i> <i>Rb. Deinde ponat tres portiones corporis...</i> <i>incenso...imponantur reliquiae... et dum recluduntur</i> <i>Ant. Sub altare Dni Ps.</i> <i>Exsultabunt s-i</i> <i>Or. Ds qui altaria</i> <i>Rb. Et accipiens tabulam... confirmet eum</i> <i>F. In nomine Patris, Pax tecum</i> <i>Rb. Tunc ponat tabulam</i> <i>Or. Ds qui ex omni coaptatione</i> <i>Rb. Deinde liniat eam cum calce</i> <i>R. Isti sunt s-i V. Tradiderunt</i> <i>Rb. Et postquam fuerit... faciat crucem</i>	AZ EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (2^v) <i>Or. Ds qui sacrandorum</i> <i>Or. Domum tuam</i> <i>Ant. Ingredimini</i> <i>Ant. Benedicta</i> <i>Ant. Exsultabunt Ps. Cantate Dno</i> <i>Or. Ds qui in omni loco</i> <i>Ant. Sub altare Dni Ps.</i> <i>Exsultabunt s-i</i> <i>Or. Ds qui ex omni coaptatione</i>	EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (2) (47^r) <i>Or. Ds qui sacrandorum tibi auctor</i> <i>Rb. Et tunc portantes feretrum</i> <i>Sermo ante introitum ecclesiae</i> <i>Rb. Ungat superliminare ecclesiae chrimate</i> <i>[F. Porta sis benedicta]</i> <i>Or. Domum tuam qs Dne</i> <i>Rb. Tunc accipiant ... et ingrediendo</i> <i>Ant. Ingredimini cum Gloria</i> <i>R. S-i Dei¹⁰</i> <i>R. Benedicta gloria Dni V.</i> <i>Cantate Dno</i> <i>Rb. Et [cum] intraverit ... recondat reliquias</i> <i>Ant. Exsultabunt s-i in gloria</i> <i>Ps. Cantate</i> <i>Rb. Et antequam recludantur</i> <i>Or. Ds qui in omni loco dominationis</i> <i>Rb. Hac expleta ponat chrisma in confossionem</i> <i>F. In nomine Patris, Pax tibi</i> <i>Rb. Tunc accipiens tabulam confirmet eum</i> <i>F. In nomine Patris, Pax tibi</i> <i>Rb. Et recondantur reliquiae in confossione</i> <i>Ant. Sub altare Dni Ps.</i> <i>Exsultabunt s-i</i> <i>Rb. Postmodum ponat tabulam</i> <i>Or. Ds qui ex omni coaptatione</i> <i>Rb. Deinde liniat eam cum calce</i>	EREKLYÉK ÁTVITELE ÉS ELHELYEZÉSE AZ OLTÁRBAN (2) (57^v) <i>Rb. Post tertium circuitum... ascendat ad locum eminenciozem, proponat plebi verbum Dni, faciat confessionem vulgariter... vocet patronos... Et his peractis descendat de excelso, stans ante foras</i> <i>Or. Domum tuam qs Dne</i> <i>Rb. Et dicta or-ne det feretrum cum reliquiis in manus patronorum... Ipse autem</i> <i>Ant. Ingredimini</i> <i>Rb. Et cantata... super lapidem aptari faciat crucem</i> <i>F. In nomine Patris</i> <i>Rb. In confossione vel sepulchro faciat crucem</i> <i>F. S-ificetur hoc sepulchrum</i> <i>Rb. Post hoc reliquias imponat</i> <i>Ant. Exsultabunt s-i in gloria</i> <i>Ps. Cantate</i> <i>Rb. Et ponat tabulam super reliquias et liniat bene de calce</i> <i>Ant. Sub altare Dni Ps.</i> <i>Exsultate Deo</i> <i>Or. Ds qui ex omni</i> <i>Rb. Pos haec deferatur incensum</i>
--	---	--	--

¹⁰ Kihúzza.

F. In nomine Patris, Pax tecum <i>Rb. Et mittat chrisma per quattuor cornua</i> Ant. Corpora s-orum <i>cum</i> Gloria <i>Rb. Tunc diaconi vestiant altare</i>	R. Isti sunt s-i V. Tradiderunt <i>cum</i> Gloria Ant. S-um et verum <i>lumen</i> Ant. Corpora s-orum Ps. Exsultabunt s-i <i>cum</i> Gloria	F. In nomine Patris <i>Rb. Et mittat chrisma per quattuor cornua</i> Ant. Corpora s-orum in pace sepulta sunt <i>cum</i> Gloria <i>Rb. Finita oratione diaconi vestiant altare</i>	
---	--	--	--

Az oltár beöltöztetéséhez, vagyis terítőkkel val leterítéséhez tartozik a *Circumdate Sion* antifóna, ill. a PRG-típusban az *in velamento* antifóna is, és a tömjénezéshez kapcsolódó *Omnis terra* verzikulus vagy antifóna. A VP különlegessége, hogy a *Circumdate* antifónához a *Benedictus Dominus* canticumot adja a szokásos *Mirabilis Deus* zsoltár helyett. A PZ-ből az *In velamento* hiányzik, az *Omnis terra* pedig antifónaként van megjelölve a kivonatolt részben, holott a PRG-típusban mint verzikulus jelenik meg.

Az ezek után következő précesz a PRG-típus sajátossága, az oltárt megáldó két könyörgés (*Descendat quaesumus* és *Omnipotens sempiterne Deus altare hoc*) azonban a teljes „keleti” ágra jellemző. A VP egyedi módon megismétli a szertartás első részében elhangzott *Deus qui loca nomini* könyörgést, és itt szerepelteti a *Corpora sanctorum* antifónát. A *Propitiare quaesumus* könyörgést kizárólag a VP-ben, ezen a helyen találtuk meg.

AZ OLTÁR BEÖLTÖZTETÉSE ÉS MEGÁLDÁSA (113^r) Ant. Circumdate Sion Ps. Mirabilis Ds <i>et</i> Gloria Ant. In velamento Rb. Postea quoque offeratur incensum V. Omnis terra Kyrie eleison, Preces Or. Descendat qs Dne Or. Ops spe Ds altare hoc nomini tuo dicatum Rb. Deinde revertatur pontifex in sacrarium donec ornatur ecclesia et accendantur luminaria	AZ OLTÁR BEÖLTÖZTETÉSE ÉS MEGÁLDÁSA (2^v) Ant. Circumdate Sion Ant. Omnis terra 3× Kyrie eleison, Preces Or. Descendat qs Dne Or. Ops spe Ds Rb. Item postea agatur missa ordine suo	AZ OLTÁR BEÖLTÖZTETÉSE ÉS MEGÁLDÁSA (48^r) Ant. Circumdate Sion Ps. Mirabilis Ds <i>cum</i> Gloria Rb. Postea quoque offerat incensum V. Omnis terra [3×] Kyrie eleison, Pater noster V. Fundata est domus Dni V. Dns in templo s-o suo V. Domus mea Or. Descendat qs Dne Ds noster Rb. Post velant altare Or. Ops spe Ds altare hoc nomini tuo dicatum Rb. Postea det episcopus benedictionem altari dicendo V. Sit nomen Dni Rb. Et sic missa agatur ordine suo cum Gloria in excelsis [Rb. Finita autem consecratione dicatur commendatio scilicet F. Tibi s-e commendamus] Rb. Consecratio patenae	AZ OLTÁR BEÖLTÖZTETÉSE ÉS MEGÁLDÁSA (64^v) Ant. Circumdate Sion Ps. Benedictus Dns Ds Rb. Et his peractis turificet altare tribus vicibus Ant. Omnis terra 3x Or. Ds qui loca nomini tuo consecranda Ant. Corpora s-orum <i>cum</i> Gloria Or. Propitiare quaesumus Rb. Hiis autem peractis... induat se sollemniter ad missam
		TEMPLOMI SZEREK ÉS PARAMENTUMOK MEGÁLDÁSA (2) (48^v)	
Tit. Missa in Dedicatione ecclesiae (114^r)		Tit. Missa in Dedicatione ecclesiae (84^v)	Tit. Missa in Dedicatione ecclesiae (66^v)

A négy magyar ordó vizsgálata után a legfontosabb eredményeket így foglalhatjuk össze:

1. A PZ-ben és a VP-ben a Gergely-víz hintése előtt és közben elhangzó összesen négy oráció elég egyértelmű normann hatást mutat, hiszen más típusú forrásokban ezekkel egyáltalán nem találkoztunk. Ennél kevésbé világosan, de normann hatásra enged következtetni a PZ-ben a *Benedic Domine* responzórium, amely a normann forrásokban hasonló helyen antifónaként jelenik meg, valamint a *Deus qui Iacob* könyörgést, amely a PZ-ben a padló meghintése után, a normann ordókban pedig még előtte található. Ide sorolhatjuk még a *Pax huic domui* antifónát amely két másik ordón kívül a BenStrig-ben, a PZ-ben és négy normann forrásban szerepel, és a *Deus qui ex quinque panibus* könyörgést, amely csupán a PZ-ben és két normann kódexben jelenik meg.

2. Kizárólag magyar forrásokban, a BenStrig-ben és a VP-ben találjuk meg a Gergely-víz elkészítésekor a hamu exorcizmusát.
Az ereklyék behozatalakor, mielőtt belépnének a templomba, a PRG-típusnál jellemző, hogy a püspök megkeni a küszöböt krizmával, de a magyar forrásokból ez hiányzik.
A BenStrig és a PZ kivonatolt ordója szerint a tabula megkenése után az *Isti sunt* responzóriumot éneklik, más forrásban így ezt nem találjuk meg.
Az oltár beöltöztetése után a VP közöl egy könyörgést, amit más ordókban egyáltalán nem találtunk meg (*Propitiare quaesumus*).
3. Nem a magyar jellegzetességeket mutatja, de érdekes tapasztalat, hogy a VP és a Sens XII olykor a „cseh–lengyel” ordókkal mutat rokonságot. A Gergely-víz készítésekor például csak ebben az öt forrásban jelenik meg a só második exorcizmusa (*Exorcizo te... qui per Elisaeum*). A nem sokkal ez után következő *Omnipotens sempiterna Deus qui nobis a te conditam* könyörgés e csoporton kívül néhány „nyugati” ordóban is főlűnik, amint az oltárhoz lépéskor a *Singulare illud* oráció is.